

УДК 811.161.2' 373

ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНШОМОВНИХ НАЗВ ОСІБ У ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Гудима Н. В.

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

У статті описано склад іншомовізмів на позначення назв осіб, виокремлено автором лексико-семантичну класифікацію за сферами вживання, визначено структурність іншомовної лексики та проаналізовано функціонування відповідних лексем в українській постмодерній прозі (на матеріалі творів Л. Дереша, С. Жадана та І. Карпи).

Ключові слова: *іншомовні лексичні одиниці, іншомовізми, тематична класифікація, сфера вживання, функціонування, постмодерна проза.*

Актуальність дослідження. Функціонування української мови в постмодерній прозі безпосередньо пов'язане з процесом запозичення. Потреба в називанні нових понять і реалій політичного, науково-технічного, культурно-освітнього життя суспільства спричинила зміни в якісному та кількісному складі тематичних груп лексики, в яких позначено розширення міжнародних суспільно-політичних, економічних і культурних контактів України з іншими державами, тенденція до співвіднесеності лексико-семантичної системи української мови та провідних мов світу. Саме через тематичну класифікацію можна наблизитися до розв'язання питання про розширення за рахунок запозичень понятійної структури мови, оскільки лексика української мови набуває системності завдяки зв'язкам лексичних значень, які організують слова в лексико-семантичну систему, що складається з окремих ланок – тематичних підгруп. Водночас через класифікацію лексики стає можливим моделювання структури мовної картини світу.

У сучасному українському мовознавстві дослідники торкаються питання тематичної класифікації іншомовної лексики.

О. В. Степанюк інноваційні лексичні одиниці поділяє на такі групи, як: лексика, пов'язана із суспільно-державним ладом; назви осіб; побутова лексика; назви ігор, фігур; спортивна лексика; літературно-мистецька лексика; назви понять, пов'язаних із наукою та освітою; назви будівель, споруд, приміщень та їх частин; назви установ, підприємств, закладів; назви засобів пересування; назви шляхів сполучень; назви, пов'язані з військовою справою; назви числових понять; назви мір; форми звертання; релігійна лексика; абстрактна лексика; лексика, що характеризує почуття, стан, поведінку людини; різне (слова, які не можна віднести до зазначених вище тематичних груп) [14, с.7].

Грунтовний поділ запозиченої лексики на тематичні групи запропонувала у докторській дисертації В. П. Сімонок, виділивши суспільно-політичну лексику, яку ділить на політологічну, адміністративну та правову; соціально-економічну; військову; виробничо-технічну; лексику будівництва й архітектури; флоро- та фауноназви; мистецьку лексику; спортивну лексику; побутову лексику [12, с.67].

Г. В. Кьорян стверджує, що однією з найбільш досліджених галузей словникового фонду української мови є лексика народного побуту, її елементи якнайповніше відбивають специфіку історичного розвитку народу – суб'єкта та об'єкта мовної діяльності. Паралельно мовознавець виділяє ще дві тематичні групи запозичень, а саме: слова, що позначають природні явища, рельєф, рослинний і тваринний світ і лексеми-професіоналізми [10, с.4].

О. А. Лисенко слова іншомовного походження класифікує за такими тематичними групами: хімія; фізика; математика; машинобудування; металургія; поліграфія; будівництво; медицина; сільське господарство; столярство; гірнична справа; морська справа; військова справа; текстильна справа; спорт [11, с.5].

С. П. Гриценко виділяє такі лексико-семантичні групи слів іншомовного походження: *всесвіт*; *людина*; *людина і всесвіт*; *людина як жива істота*; *душа і розум*; *людина як член суспільства*; *торгівля та фінанси*; *військова справа*; *релігія*; *число і кількість*, *міра*, *час* [1, с.6].

Мовознавець М. П. Кочерган серед лексики німецького походження виокремлює такі сфери: ремісництво (ковальство, слюсарство, столярство, кушнірство, шевство, кравецтво тощо); будівництво; сільське господарство; начиння та інші хатні речі; одяг, взуття, аксесуари; кулінарія; флора та фауна; торгівля, гроші, міра; характеристика людей за спорідненістю, свояцтвом, внутрішніми якостями; військова справа; суспільно-політичні поняття; ознаки та дії [8, с.20-21].

Проте у жодній із запропонованих класифікацій не знаходимо класифікації іншомовізмів на позначення назв осіб. Тому *мета* нашої *статті* – виявлення складу нових слів, запозичених з інших мов в українську, а саме іншомовізмів на позначення назв осіб та аналіз їхнього функціонування в українській постмодерній прозі (на матеріалі творів Л. Дереша, С. Жадана та І. Карпи).

Досягнення зазначеної мети передбачає розв'язання таких *завдань*: 1) виокремлення тематичних груп іншомовної лексики за сферами вживання; 2) визначення структурності відповідних лексичних одиниць (безпосередній чи опосередкований характер); 3) пошук відповіді на проблемне питання «Чи розширюють запозичення понятійну структуру сучасної української мови?»

Людина в процесі свого буття тісно контактує з іншими, із суспільством, природою, довкіллям, світом у цілому, які, матеріалізуючись у мові, зокрема в найменуваннях осіб, входять у лексичну систему. При цьому більшість найменувань осіб належить до споконвічного лексичного складу, хоч певну його частину в кожній з мов складають запозичення. Усього ж у лексико-семантичній групі «Назви осіб іншомовного походження» об'єднано близько 180 лексичних одиниць. Виділимо такі сфери функціонування іншомовізмів:

Соціальна сфера: *авантюрист* (фр.), *альфонс* (фр.), *бойфренд* (англ.), *бюргер* (нім.), *вегетаріанець* (нім. через посередн. с.-лат.), *віце-міс* (лат. та англ.), *волонтер* (фр.), *гей* (англ.), *денді* (англ.), *колекціонер* (фр. через посередн. лат.), *кузен* (фр.), *лузер* (англ.), *мадам* (фр.), *мадемуазель* (фр.), *монстр* (фр. через посередн. лат.), *негр* (фр. через посередн. ісп.), *панна* (польськ.), *пенсіонер* (фр. через посередн. лат.), *піжон* (фр.), *піонер* (фр.), *принц* (нім., фр. через посередн. лат.), *скінхед* (англ.), *супермен* (англ.), *сутенер* (фр.), *терорист* (фр.), *тінейджер* (англ.), *трансвестит* (фр.), *фаворит* (іт. через посередн. лат.), *шатен* (фр.), *шватер* (нім.), *шеф* (фр.), *шулер* (польськ.).

Сфера мистецтва: *акордеоніст* (фр.), *аматор* (фр.), *арт-директор* (англ. та лат.), *артист* (фр. через посередн. лат.), *бас* (іт.), *бас-гітарист* (іт. та ісп. через посередн. гр.), *диск-жокей* (англ.), *діджей* (англ.), *гастролер* (нім.), *віртуоз* (фр. через посередн. іт. та лат.), *клоун* (англ.), *корифей* (фр. через посередн. гр.), *кутюр'є* (фр.), *маестро* (іт.), *мажор* (фр. через посередн. лат.), *панк* (англо-амер.), *персонаж* (фр. через посередн. лат.), *поет* (фр., лат. через посередн. гр.), *покемон* (яп.), *поп-зірка* (англ. через посередн. лат. та укр.), *продюсер* (англ. через посередн. лат.), *режисер* (фр. через посередн. лат.), *Санта-Клаус* (англ.), *супермен* (англ.), *тамада* (груз.), *топ-модель* (англ. та фр. через посередн. лат.), *фокусник* (нім.), *шоумен* (англ.).

Сфера спорту: *альпініст* (фр. через посередн. лат.), *аутсайдер* (англ.), *байкер* (англ.), *бойскаут* (англ.), *боксер* (англ.), *велосипедист* (фр. через посередн. лат.), *волейболіст* (англ.), *гросмейстер* (нім.), *жокей* (англ.), *серфінгіст* (англ.), *скаут* (англ.), *снайпер* (англ.), *сноб* (англ.), *сноубордист* (англ.), *спортсмен* (англ.), *спринтер* (англ.), *тренер* (англ.), *турист* (фр.), *футболіст* (англ.), *шахіст* (перс.).

Сфера економіки та банківської справи: *агент* (нім. через посередн. лат.), *аутсайдер* (англ.), *банкiр* (нім. через посередн. фр.), *біг-бос* (англ.), *бізнесмен* (англ.), *бос* (англ.), *бренд-менеджер* (англ.), *брокер* (англ.), *букмекер* (англ.), *бухгалтер* (нім.), *дилер* (англ.), *дистриб'ютор* (*дистрибутор*) (англ.), *інвестор* (англ. через посередн. лат.), *інкасатор* (нім. через посередн. лат.), *калькулятор* (нім. через посередн. лат.), *касір* (іт.), *клерк* (фр., англ. через посередн. с.-лат.), *клієнт* (нім. через посередн. лат.), *комерсант* (фр. через посередн. лат.), *компаньйон* (фр.), *маклер* (нім. через посередн. гол.), *мародер* (фр.), *менеджер* (англ.), *партнер* (фр.), *секретар* (фр. через посередн. лат.), *спонсор* (англ.).

Суспільно-політична сфера: *інкогніто* (іт. через посередн. лат.), *кайзер* (нім. через посередн. лат.), *маргінал* (фр. через посередн. лат.), *мер* (фр. через посередн. лат.), *ортодокс* (фр. через посередн. гр.), *фюрер* (нім.).

Сфера релігії та філософії: *адвентист* (англ. через посередн. лат.), *бедуїни* (нім. через посередн. ар.), *буддист* (фр. через посередн. санскр.), *зомбі* (англ. через посередн. афр.), *масон* (фр.), *пастор* (нім. через посередн. лат.), *радикал* (англ., с.-лат. через посередн. лат.), *сепаратист* (фр. через посередн. лат.), *суніт* (ар.), *фетишист* (фр.), *шиїт* (ар.).

Військово-морська сфера: *беркут* (тюрк.), *боцман* (гол.), *генерал* (нім. через посередн. лат.), *дезертир* (фр. через посередн. лат.), *кавалер* (фр.), *камікадзе* (яп.), *капітан* (фр. через посередн. лат.), *капрал* (фр. через посередн. іт.), *комісар* (фр.).

через посередн. лат.), *легіонер* (фр. через посередн. лат.), *лейтенант* (нім. через посередн. фр.), *ліквідатор* (фр. через посередн. с.-лат.), *матрос* (гол.), *офіцер* (нім., фр. через посередн. лат.), *пілот* (фр.), *сапер* (фр.), *сержант* (фр.), *фашист* (іт.).

Сфера побутового забезпечення: *бармен* (англ.), *вахтер* (нім.), *гід* (фр.), *гувернантка* (фр.), *кельнер* (нім. через посередн. лат.), *консьєрж* (фр.), *контролер* (фр.), *конферансьє* (фр.), *кур'єр* (фр.), *майстер* (нім. через посередн. лат.), *монтер* (фр.), *офіціант* (нім. через посередн. лат.), *промоутер* (англ.), *стюардеса* (англ.), *швейцар* (нім.), *пасажир* (фр.).

Сфера техніки: *інженер* (фр. через посередн. лат.), *провайдер* (англ.), *юзер* (англ.).

Сфера освіти та науки: *абітурієнт* (нім. через посередн. с.-лат.).

Сфера медицини: *дантист* (фр. через посередн. лат.).

Сфера ЗМІ: *журналіст* (фр.), *редактор* (фр. через посередн. лат.).

Юридична сфера: *юрист* (нім. через посередн. лат.).

Сільськогосподарська сфера: *комбайнер* (англ.), *фермер* (англ. через посередн. лат.).

Асоціальна сфера: *бандит* (іт.), *браконьєр* (фр.), *гангстер* (англ.), *контрабандист* (іт.), *мафіозі* (іт.).

Усі ці слова уже ввійшли до лексичної системи сучасної української літературної мови, про що свідчать словники (9; 15; 13; 16), однак є й такі, які не зафіксовані лексикографічними джерелами. Це: *арт-директор* – керівник артистичного шоу, концерту («*Гога обіцяв познайомити компаньйона з майбутнім арт-директором*» [3, с.411]); *бас-гітарист* – музикант, який грає на гітарі низького регістру («*Можливо, якби Терезка спрямувала цей тасмничий намір на щось людське, – на конкретного молодого чоловіка, що самотів за нею в сусідній аудиторії, або на відомого бас-гітариста...*» [2, с.21]); *біг-бос* – керівник серйозної фірми, підприємства, установи; головний підприємець («*Відтак Майнес розповідає нам, як його тато, будучи колись припанкованим студентом інженерного факультету, а не біг-босом паперової компанії, смажив на кімнатному обігрівачі сардельки*» [7, с.132]); *бренд-менеджер* – фахівець із питань реклами, організації управління в різних галузях виробництва, торгівлі тощо («*Віка-бренд-менеджер іще нам дала продегустувати чутарік того. Ну, щоби не втруїти ...*» [7, с.79]); *віце-міс* – дівчина, яку обирають голосуванням на конкурсі краси; перша після переможниці («*...що в Полтаві він два роки жив із українкою, що трохи була від нього старша, але ж була віце-міс Полтава...*» [6, с.254]); *лузер* – той, що зазнавав поразки; невдаха («*...це був напівпрофесійний клуб, який складався з отаких відставних аутсайдерів, більшість і з них справді грали на рівні якщо не першої, то принаймні другої ліги, але вони всі були кінченими лузерами, і наш містечковий клуб був їхньою лебединою піснею, відстійником для невдах...*» [5, с.296]); *поп-зірка* – популярний виконавець музичних творів («*...десятьків тисяч інших божевільних у цьому суспільстві – лузерів, аутсайдерів, банкрутів..., перейнятих ідеями фашизму і реваншизму, закоханих у поп-зірок фанатів...*» [5, с.388]); *поп-стар* – те ж саме, що

й *поп-зірка* («...*поп-стар*, який вправляє мізки всім, хто цього прагне і хто прийшов до нього цього літнього дощового ранку» [4, с.50]); *серфінгіст* – людина, яка ковзає на спеціальній дошці на прибійній хвилі («Я пробую заснути, але мене весь час викидає зі сну, ніби невдалого *серфінгіста* із хвилі, і я починаю тихо стогнати» [4, с.39]); *топ-модель* – модель високого класу (про манекенниць), людина, яка є втіленням еталону краси («Це як красива жінка. Якщо вона *топ-модель* і при цьому з першого разу доступна й цілком зрозуміла, навіть працівнику *ЖЕКу* дуже скоро така пасія набридне» [6, с.257]).

Висновки: матеріал постмодерністської прози, багатий на іншомовну лексику, дозволяє класифікувати іншомовізми, показавши більше розгалуження сфер вживання, вказуючи на розширення понятійної структури сучасної української мови.

Список літератури

1. Гриценко С. П. Лексичний вплив як чинник динаміки структури мови-реципієнта (на матеріалі латинських запозичень українських пам'яток кінця XVI – XVII ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.15 / С. П. Гриценко. – К., 1999. – С. 6.
2. Дереш Л. Архе: Монолог, який усе ще триває: [роман] / Любо Дереш. – Харків: Фоліо, 2007. – 319 с.
3. Жадан С. Гімн демократичної молоді // Капітал / Сергій Жадан. – Х.: Фоліо, 2007. – С. 401-532.
4. Жадан С. Деш Мод / Сергій Жадан. – Х.: Фоліо, 2006. – 229 с.
5. Жадан С. ANARCHY IN THE UKR // Жадан С. Капітал / Сергій Жадан. – Х.: Фоліо, 2007. – С. 231-401.
6. Карпа І. Кокореч та інші містичні їдла // Карпа І. Супермаркет самотності. Перламутрове порно / Ірена Карпа. – Харків, Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2008. – С. 201-268.
7. Карпа І. Супермаркет самотності. Перламутрове порно // Карпа І. Супермаркет самотності. Перламутрове порно / Ірена Карпа. – Харків, Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2008. – С. 3-199.
8. Кочерган М. П. Німецькі лексичні запозичення в південно-західних говорах української мови / М.П.Кочерган // Мовознавство. – 1997. – № 1. – С. 19-24.
9. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П.Крысин. – М.: Эксмо, 2008. – 944 с.
10. Кьорян Г. В. Романізми в українських говорах Хустищини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г. В. Кьорян. – К., 2001. – 20 с.
11. Лисенко О. А. Освоєння німецькомовних запозичень в українській нвуково-технічній термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. А. Лисенко. – Х., 1999. – 21 с.
12. Сімонок В. П. Семантико-функціональний аналізу іншомовної лексики в сучасній українській мовній картині світу / В. П. Сімонок. – Х.: Основа, 2000. – 331 с.
13. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / [уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
14. Степанюк О. В. Стилiстичні функції запозичень у поетичній творчості Л. Костенко: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Степанюк. – К., 1997. – 20 с.
15. Сучасний словник іншомовних слів / [уклад. Л. І. Нечволод]. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. – 768 с.
16. Шевченко Л. І. Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 сл. і словосполучень / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк. – К.: АРІЙ, 2008. – 672 с.

Гудыма Н.В. **Функционирование иноязычных названий лиц в лексической системе современного украинского языка** // *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. – 2011. – Т.24 (63). – №2. Часть 2. – С.389-394.

В статье описана иноязычная лексика для обозначения названий лиц, выделена автором лексико-семантическая классификация по сферам применения, определена структурность иноязычных единиц и проанализировано функционирование соответствующих лексем в украинской постмодернистской прозе (на материале произведений Л. Дереша, С. Жадана и И. Карпы).

Ключевые слова: *иноязычные лексические единицы, тематическая классификация, сфера применения, функционирование, постмодернистская проза.*

*Hudyma N.V. **The functioning of borrowed personal names in the lexical system of modern Ukrainian language** // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universitetu im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communicatios». – 2011. – V.24 (63). – №2. Part 2. – P.389-394.*

The article shows the stock of borrowed words which denote personal names. The author has made the lexico-semantic classification of corresponding lexical units according to the sphere of their usage, delineated the structure of borrowed words and analysed their functioning in Ukrainian postmodern prose (using the works of L. Deresh, S. Zhadan and I. Karpa).

Key words: *borrowed lexical units, borrowed words, thematic classification, sphere of usage, functioning, postmodern prose.*

Поступила до редакції 17.03.2011 р.